

تاریخچه کاپیتولاسیون و پیامدهای آن در ایران

محمدعلی اختری^۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پڙو، شڪاھ علوم انسانی و مطالعات فریبگی
پرتال جامع علوم انسانی

ناریخچه کاپیتولاسیون و پیامدهای آن در ایران

حضرت امام (ره) علاوه بر سخنرانی خود در خصوص کاپیتولاسیون که در شماره قبل به چاپ رسید، پیامی هم به ملت ایران فرستادند که متن آن به شرح زیر است:

پیام امام خمینی به ملت ایران - به مناسبت تصویب اصل ذلت‌بار کاپیتولاسیون:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

« لن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلا »

کاپیتولاسیون، امضای سند بردگی ملت ایران است. آیا ملت ایران می‌داند در این روزها در مجلس چه گذشت؟ می‌داند بدون اطلاع ملت و به طور قاچاق چه جنایتی واقع شد؟ می‌داند مجلس به پیشنهاد دولت سند بردگی ملت ایران را امضاء کرد؟ اقرار به مستعمره بودن ایران نمود؟ سند وحشی بودن ملت مسلمان را به آمریکا داد، قلم سیاه کشید بر جمیع مفاخر اسلامی و ملی ما، قلم سرخ کشید بر تمام لاف و گزاف‌های چندین ساله سران قوم، ایران را از عقب افتاده‌ترین

ممالک دنیا پست‌تر کرد؟ اهانت به ارتش محترم ایران و صاحب منصبان و درجه‌داران نمود؟ حیثیت دادگاه‌های ایران را پایمال کرد؟ به ننگین‌ترین تصویب‌نامه دولت سابق با پیشنهاد دولت حاضر بدون اطلاع ملت با چند ساعت صحبت‌های سری، رأی مثبت داد؟ ملت ایران را در تحت اسارت آمریکایی‌ها قرار داد؟ اکنون مستشاران نظامی و غیر نظامی آمریکا با جمیع خانواده و مستخدمین آنها آزادند هر جنایتی بکنند، هر خیانتی بکنند، پلیس ایران حق بازداشت آنها را ندارد. دادگاه‌های ایران حق رسیدگی ندارند، چرا؟ برای آنکه آمریکا مملکت دلار است و دولت ایران محتاج به دلار.

به حسب این رأی ننگین، اگر یک مستشار آمریکایی یا یک خادم مستشار آمریکایی به یکی از مراجع تقلید ایران، به یکی از افراد محترم ملت، به یکی از صاحب منصبان عالی رتبه ایران هر جسارتی بکند، هر خیانتی بنماید، پلیس حق بازداشت او را ندارد، محاکم ایران حق رسیدگی ندارد ولی اگر به یک سگ آنها تعرضی بشود، پلیس باید دخالت کند، دادگاه باید رسیدگی نماید. امروز که دولت‌های مستعمره یکی پس از دیگری با شهادت و شجاعت خود را از تحت فشار استعمار خارج می‌کنند و زنجیرهای اسارت را پاره می‌کنند مجلس مرفقی ایران با ادعای سابقه تمدن دو هزار و پانصد ساله، با لاف هم‌ردیف بودن با ممالک مترقیه به ننگین‌ترین و موهن‌ترین تصویب‌نامه غلط دولت‌های بی‌حیثیت رأی می‌دهد و ملت شریف ایران را پست‌ترین و عقب‌افتاده‌ترین ملل به عالم معرفی می‌کند و با سرافرازی هرچه تمام‌تر، دولت از تصویب‌نامه غلط دفاع می‌کند و مجلس رأی می‌دهد. از بعض منابع مطلع به من اطلاع دادند که این طرح مفتضح را به دولت پاکستان، اندونزی، ترکیه، آلمان غربی پیشنهاد کرده‌اند و هیچکدام زیربار این اسارت نرفته‌اند، تنها دولت ایران است که اینقدر با حیثیت ملت و اسلامیت ما بازی می‌کند و آن را به باد فنا می‌دهد.

خاموش نشستن وکلاء به علت اتکاء نداشتن به ملت است.

علماء و روحانیون که می‌گویند باید قدرت سرنیزه در مقدرات کشور دخالت نکند، باید وکلای پارلمان مبعوث از ملت باشند، باید دولت‌ها ملی باشند، باید اختناق از مطبوعات برداشته شود و سازمان‌ها نظارت در آنها نکنند و آزادی را از ملت مسلمان سلب ننمایند، برای آن است که این ننگ‌ها را بر ملت تحمیل نکنند و ما را مواجه با این مصیبت‌ها ننمایند. چرا وکلای پارلمان با آنکه به حسب قاعده انسانیت و ملیت با همچو سند اسارتی صددرصد مخالف هستند، نفس نمی‌کشند و جز دو سه نفر آنها که معلوم است با اضطراب صحبت کرده‌اند، خاموش نشسته‌اند؟ برای آنکه اتکاء به ملت ندارند، دست نشانده هستند و قدرت مخالفت ندارند، آنها را با یک اشاره بیرون می‌ریزند، به زندان می‌اندازند.

پافشاری رژیم شاه برای محو اسم قرآن

آیا ملت ایران می‌داند که افسران ارتش به جای سوگند به قرآن مجید، «سوگند به کتاب آسمانی که به آن اعتقاد دارم» یاد کردند، این همان خطری است که کمراراً تذکر داده‌ام، خطر برای قرآن مجید، برای اسلام عزیز، خطر برای مملکت اسلام، خطر برای استقلال کشور. من نمی‌دانم دستگاه جبار از قرآن کریم چه بدی دیده است، از پناه به اسلام و قرآن چه ضرری برده است که اینقدر پافشاری برای محو اسم آن می‌کند. اگر پناه به قرآن و اسلام بیاورید، اجنبی به خود اجازه نمی‌دهد که از شما سند بردگی بگیرد، اجازه نمی‌دهد که مفاخر ملی و اسلامی شما پایمال شود، جدا بودن ملت از هیأت حاکمه، برخوردار نبودن آنها از پشتیبانی ملت، این مصیبت‌ها را پیش می‌آورد.

کاپیتولاسیون مخالف اسلام و قرآن است.

اکنون من اعلام می‌کنم که این رأی ننگین مجلسین، مخالف اسلام و قرآن است و قانونیت ندارد، مخالف رأی ملت مسلمان است. وکلای مجلسین وکیل

ملت نیستند، وکلای سر نیزه هستند، رأی آنها در برابر ملت و اسلام و قرآن هیچ ارزشی ندارد و اگر اجنبی‌ها بخواهند از این رأی کثیف سوءاستفاده کنند، تکلیف ملت تعیین خواهد شد.

بدبختی دول اسلامی از دخالت اجانب است.

دنیا بداند که هر گرفتاری که ملت ایران و ملل مسلمین دارند، از اجانب است، از آمریکاست. ملل اسلام از اجانب عموماً و از آمریکا خصوصاً متنفر است، بدبختی دول اسلامی، از دخالت اجانب در مقدرات آنهاست، اجانبند که مخازن پرقیمت زیرزمینی ما را به یغما برده و می‌برند، انگلیس است که سالیان دراز طلای سیاه ما را با بهای ناچیز برده و می‌برد، اجانبند که کشور عزیز ما را اشغال کرده و بدون مجوز از سه طرف به آن حمله کرده و سربازان ما را از پا درآوردند. دیروز ممالک اسلامی به چنگال انگلیس و عمال آن مبتلا بودند امروز به چنگال آمریکا و عمال آن. امریکاست که از اسرائیل و هواداران آن پشتیبانی می‌کند، امریکاست که به اسرائیل قدرت می‌دهد که اعراب مسلم را آواره کند، امریکاست که وکلاء را یا بیواسطه یا با واسطه بر ملت ایران تحمیل می‌کند، امریکاست که اسلام و قرآن مجید را به حال خود مضر می‌داند و می‌خواهد آنها را از جلو خود بردارد، امریکاست که روحانیون را خار راه استعمار می‌داند و باید آنها را به حبس و زجر و اهانت بکشد، امریکاست که به مجلس و دولت ایران فشار می‌آورد که چنین تصویب‌نامه مفتضحی را که تمام مفاخر اسلامی و ملی ما را پایمال می‌کند تصویب و اجراء کنند، امریکاست که با ملت اسلام معامله وحشیگری و بدتر از آن می‌نماید.

بر تمام اقشار است که با طرح ننگین احیای کاپیتولاسیون مخالفت کنند.

بر ملت ایران است که این زنجیرها را پاره کنند. بر ارتش ایران است که اجازه ندهند چنین کارهای ننگینی در ایران واقع شود، از بالاترها به هر وسیله هست

بخواهند این سند استعمار را پاره کنند، این دولت را ساقط کنند، وکلایی که به این امر مفتضح رأی دادند از مجلس بیرون کنند، بر ملت است که از علمای خود بخواهند در این امر ساکت ننشینند، بر علمای اعلام است که از مراجع اسلام بخواهند این امر را ندیده نگیرند، بر فضلا و مدرسین حوزه‌های علمیه است که از علماء اعلام بخواهند که سکوت را بشکنند، بر طلاب علوم است که از مدرسین بخواهند که غافل از این امر نباشند، بر ملت مسلمان است که از وعاظ و خطباء بخواهند که آنان را که آگاه از این مصیبت بزرگ نیستند آگاه کنند، بر خطباء و وعاظ است که با بیان محکم، بی‌هراس بر این امر ننگین اعتراض کنند و ملت را بیدار کنند، بر اساتید دانشگاه است که جوانان را از آنچه زیر پرده است مطلع کنند، بر جوانان دانشگاهی است که با حرارت با این طرح مفتضح مخالفت کنند، با آرامش و با شعارهای حساس مخالفت دانشگاه را به ملت‌های دنیا برسانند، بر دانشجویان ممالک خارجه است که در این امر حیاتی که آبروی مذهب و ملت را در خطر انداخته ساکت ننشینند، بر پیشوایان دول اسلامی است که فریاد ما را به دنیا برسانند و از مراکز پخش آزاد، ناله جانسوز این ملت بدبخت را به جهان گوشزد کنند، بر علماء و خطبای ملل اسلامی است که با سیل اعتراض، این ننگ را از جبهه ملت معظم ایران، برادران اسلامی خود بزدایند و بر جمیع طبقات ملت است که از مناقشات جزئی موسمی خود صرف‌نظر کرده و در راه هدف مقدس استقلال و بیرون رفتن از قید اسارت کوشش کنند، بر رجال شریف سیاسی است که ما را از مطالب زیر پرده که در مجلس گفته شده، آگاه نمایند، بر احزاب سیاسی است که بر این امر مشترک با یکدیگر توافق کنند.

وحدت کلمه علمای اعلام در پشتیبانی از قرآن و طرفداری از مسلمین

هدف مراجع عظام و روحانیون در هر جا باشند یکی است و آن پشتیبانی از دیانت مقدسه اسلام و قرآن مجید و طرفداری از مسلمین است، اختلافی بین

علمای اعلام و نگهبانان اسلام در این هدف مقدس نیست، اگر فرضاً اختلاف اجتهاد و نظری در امری جزئی و ناچیز باشد مثل سایر اختلافات در امور فرعی، مانع از وحدت نظر در امور اصولی نیست، اگر سازمان‌های دولتی گمان کرده‌اند با سمپاشی‌ها می‌توانند ما را از هدف مقدس خود منحرف کنند و به دست جهال متعصب به قصد شوم خود برسند، خطا کرده‌اند. اینجانب که یک نفر از خدمت‌گزاران علمای اعلام و ملت اسلام هستم، در موقع خطیر و برای مصالح بزرگ اسلامی حاضرم برای کوچکترین افراد، تواضع و کوچکی کنم، تا چه رسد به علمای اعلام و مراجع عظام کثرالله امثالهم.

لازم است جوان‌های متعصب و طلاب تازه‌کار از زبان و قلم خود جلوگیری کنند و در راه اسلام و هدف مقدس قرآن از اموری که موجب تشمت و تفرقه است، خودداری نمایند، علمای اعلام برای خاتمه دادن به هرج و مرج و بی‌نظمی‌ها در فکر اصلاح عمومی هستند، اگر دولت‌ها مجال فکر به ما بدهند، اگر گرفتاری‌هایی که از ناحیه هیأت حاکمه پیش می‌آید و ناراحتی‌های روحی مجال تصفیه و اصلاح داخلی به ما بدهد.

این نحو گرفتاری‌هاست که ما را از مسیر خود که مسیر تصفیه حوزه‌ها و اصلاح همه جانبه است باز می‌دارد. با احساس خطر برای اسلام و قرآن کریم، برای ملت و ملیت مجال تفکر در امور دیگر باقی نمانده، اهمیت این موضوعات به قدری است که مشاغل خاص ما را تحت‌الشعاع قرار داده است.

کارهای مخرب رژیم شاه

آیا ملت مسلمان می‌داند که در حال حاضر عده‌ای از علماء و مبلغین و طلاب و بسیاری از مسلمین بیگانه در زندان‌ها به سر می‌برند و برخلاف قوانین، آنها را بدون رسیدگی، مدت‌های مدیدی زندانی کرده‌اند و مرجعی نیست که به این وضع

هرج و مرج ارتجاعی قرون وسطائی خاتمه دهد؟

اینها دنبال قتل عام پانزده خرداد، دوازده محرم است که جراحت آن از قلب ملت پاک نخواهد شد، هیأت حاکمه به جای اینکه برای اقتصاد ایران، برای جلوگیری از ورشکستگی‌های بازرگانان محترم، برای نان و آب فقرا و مستمندان، برای زمستان سیاه بی‌خانمان‌ها، برای پیدا کردن کار برای جوانان فارغ‌التحصیل و سایر طبقات بیچاره فکری بکند، به کارهای مخرب مثل آنچه گفته شد و نظائر آن دست می‌زند، از قبیل استخدام زن برای دبیرستانهای پسرانه و مرد برای دبیرستان‌های دخترانه که فساد آن بر همه روشن و اصرار به آنکه زن‌ها در دستگاه‌های دولتی وارد شوند که فساد و بیهوده بودنش بر همه واضح است.

امروز اقتصاد ایران به دست آمریکا و اسرائیل است و بازار ایران از دست ایرانی و مسلم خارج شده است و غبار ورشکستگی و فقر به رخسار بازرگان و زارع نشسته است و اصلاحات آقایان، بازار سیاه برای آمریکا و اسرائیل درست کرده است و کسی نیست که به داد ملت فقیر برسد.

ملت باید به فکر فقرا باشد

من از فکر زمستان امسال رنج می‌برم، من شدت گرسنگی و خدای نخواسته هلاکت بسیاری از فقرا و مستمندان را پیش‌بینی می‌کنم، لازم است خود ملت به فکر فقرا باشند، لازم است از حالا برای زمستان آنها تهیه‌ای شود که فجایع سال سابق تکرار نشود، لازم است علمای اعلام بلاد، مردم را دعوت به این امر ضروری بفرمایند.

از خدای متعال عظمت اسلام و مسلمین و رهایی دول اسلامی را از

شر اجانب خذلهم الله تعالى خواستار است.

والسلام على من اتبع الهدى

روح الله موسوی خمینی^۱

عواقب سخنرانی حضرت امام خمینی (ره)

اولین اثر سخنرانی امام انتشار وسیع آن در میان مردم سراسر ایران بوده و این مسأله برای دولت وقت قابل تحمل نبود. با وجودی که هیچکدام از روزنامه‌ها و رسانه‌های گروهی متن سخنرانی و پیام را چاپ نکردند، ولی به طور مخفیانه در سراسر کشور منتشر شد. ولذا دولت تصمیم به تبعید ایشان گرفت. و شب ۱۳/۸/۱۳۴۳ در قم، نظامیان به منزلشان ریختند و ایشان را تحت‌الحفظ به تهران آورده و مستقیماً به فرودگاه مهرآباد بردند و در آنجا ایشان را سوار هواپیما کرده به سوی ترکیه فرستادند. بعد از تبعید حضرت امام، ساواک اطلاعاتی ذیل را از طرف روزنامه‌ها و رادیو انتشار داد:

طبق اطلاع موثق و شواهد و دلایل کافی، چون رویه آقای خمینی و تحریکات مشارالیه بر علیه منافع ملت و امنیت و استقلال و تمامیت ارضی کشور تشخیص داده شد، لذا در تاریخ ۱۳/۸/۱۳۴۳ از ایران تبعید گردید.

سازمان اطلاعات و امنیت کشور^۲

۱. کتاب صحیفه نور، اثر یاد شده، صفحات ۱۰۹ تا ۱۱۳.

۲. دکتر سیدجلال‌الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، جلد ۲، ص ۹۳.

بعد هم به مناسبت تبعید امام در قم و مشهد و تهران از ۱۵ روز تا یک ماه نماز جماعات تعطیل گردید. و در سطح جهان هم به تبعید ایشان اعتراض شد که بایستی تفصیل آن را در تاریخ اسلامی ایران مطالعه کرد.

و چند سال بعد دادگاه‌های نظامی آمریکا در ایران تشکیل شد و ایران رسماً حاکمیت قضایی خود را در مورد آمریکاییان به موجب بند ۴ ماده ۳۱ قرارداد وین به آمریکا واگذار کرد.^۱ و واقعاً خاطره دادگاه‌های کارگزاری زمان کاپیتولاسیون اول را زنده کرد.

اینک برای نمونه به چند فقره از جرمهای ارتكابی آمریکائیان پس از تصویب قانون مصونیت اشاره می‌شود:

۱ - خانمی به نام Marta Dnourice دارای کارت دیپلماتیک شماره ۱۴/۸۹۹ صادره ژوئن ۱۹۷۷ در حین رانندگی دو نفر جوان ۱۴ و ۱۵ ساله ایرانی را به قتل رسانید و از تعقیب مصون مانده است.^۲

۲ - در تاریخ ۱۳۴۳/۱۲/۱۲ شخصی آمریکایی به نام چارلز ال - گری در حین رانندگی دوشیزه‌ای بنام ایران سلیمی را در کرمانشاه

۱. اسناد لانه جاسوسی، جلد ۷۲، ص ۱۳۷.

۲. دکتر امیرخان سپهوند، اثر پیشین، ص ۵۶.

به قتل رسانید.^۱

۳ - قتل یک نفر اهل شهرستان رشت در تاریخ ۱۳۴۳/۸/۱۱ به دست یک تبعه آمریکا در حادثه رانندگی.^۲

البته اینها نمونه‌ای است از بسیار و مشت‌آلود است از خروار! ارتکاب جرائم از سوی آمریکائیان منحصر به اینها نیست. و چند نمونه ذکر شد برای اینکه عده‌ای تصور نکنند که موضوع چندان مهم نیست و آمریکائیان جرم قابل تعقیبی مرتکب نشده‌اند.

۱. استاد لانه جاسوسی، جلد ۲۲، ص ۱۰۱.

۲. همان، جلد ۷۱، ص ۱۹۷-۱۸۸.